

Tvoření n-/t-ového příčestí

—
Sokolova Kateryna

Příčestí minulé trpné

Příčestí minulé trpné (причастие прошедшего времени страдательного залога, part.prét.pas.) se tvoří ode všech dokonavých a od většiny bezpředponových nedokonavých přechodných sloves pomocí tvarotvorných sufixů /-n:/, /-on:/, /-t/ s nimiž se kombinují adjektivní koncovky.

Výběr sufixů je podmíněný částečně zakončením infinitivního kmene, částečně příslušností k jednotlivým časováním, částečně lexikální.

Tvoření pomocí sufixů /n:/

Pomocí sufixu /-n:-/ (graficky -нн-) se tvoří part. prét. pas. od infinitivního kmene *принять* a *жать*), např.:

Tabulka 71

обдúмать	/ob-dúma-t,/	/ob-dúma-n:-ij/	обдúманный
расстрелять	/roz-s ₃ t ₁ r ₁ el,á-t,/	/roz-s ₃ t ₁ r ₁ él,a-n:-ij/	расстрéлянный
нарисовáть	/na-r ₁ i ₃ sová-t,/	/na-r ₁ i ₃ sóva-n:-ij/	нарисóванный
малевáть	/ma ₁ l,ová-t,/	/ma ₁ l,óva-n:-ij/	малёванный
писáть	/p,ísá-t,/	/p,ísa-n:-ij/	пíсанный
наткáть	/na-tká-t,/	/ná-tka-n:-ij/	натканнýй
задержáть	/za-d ₁ er ₁ žá-t,/	/za-d ₁ érž'a-n:-ij/	задёржаннýй
сдáть	/s-dá-t,/	/s-dá-n:-ij/	сдáнный

Jen od slovesa *пеленáть* ‚zavinovat‘ a jeho předponových odvozenin se part. prét. pas. tvoří pomocí sufixu /-t-/: *пелёнатый*, *запелёнатый*, *распелёнатый* (i *запелёнутый*, *распелёнутый*, Zaliznjak 2008, 579).

Part. prét. pas. *запечатлённый* od slovesa II. tř. *запечатлётъ* vypadá, alespoň při grafickém přístupu, jako kdyby bylo také utvořeno pomocí sufixu /-n:-/. Fonologický rozbor však ukazuje, že je zde tvoření synchronně neprůzračné, protože infinitivní kmen je /zap₁i₃čat₁l₁e-/, zatímco part. prét. pas. je utvořeno pomocí sufixu /-on:-/ od kmene /zap₁i₃čat₁l₁-/; i přízvuk na /-on:-/, neodvoditelný od přízvuku infinitivu ani přítentu slovesa *запечатлётъ* (viz také 6.674,212) ukazuje, že tvar *запечатлённый* není synchronně motivován.

Přízvuk při tvoření pomocí sufixu /-n:-/ se řídí místem přízvuku v infinitivu; pokud je v infinitivu přízvuk na kmeni, má part. prét. pas. přízvuk na stejném místě; pokud je v infinitivu přízvuk na poslední samohlásce kmene /-a/, přenáší se v part. prét. pas. o jednu slabiku dopředu, např.:

- a) přízvuk na kmeni: *переде́лать* – *переде́ланный*, *национализи́ровать* – *национализи́рованный*, *нама́зать* – *нама́занный*, *посе́ять* – *посе́янный*, *услы́шатъ* – *услы́шанный*;
- b) přízvuk na poslední samohlásce kmene: *прочита́ть* – *прочу́танный*, *плани́ровать* – *планиро́ванный*, *вспаха́ть* – *вспа́ханный*, *избра́ть* – *у́бранный*.

Ve složených tvarech je přízvuk stálý, ve jmenných tvarech v převážné většině případů také, jen slovesa vyjmenovaná v 6.674,224 mohou mít i přízvuk pohyblivý. – Podrobně o přízvuku viz 6.674,2.

Tvoření pomocí sufixů /t/

Pomocí sufixu /-t-/ (graficky -m-) se tvoří part. prët. pas. od infinitivního kmene vyhovujících sloves IV. a IX. tř. a neproduktivních skupin *принять, жать, колоть, бить*, z II. tř. *зреть*, z X. tř. *клясть*; od préteritálního kmene sloves neproduktivní skupiny *мереть*. Příklady:

Tabulka 73

a) od infinitivního kmene:

растяну́ть	/roz-t,anú-t,/	/roz-t,ánu-t-ij/	растяну́тый
достигну́ть	/do-s ₃ t,ígnu-t,/	/do-s ₃ t,ígnu-t-ij/	достигну́тый
взять	/vz,á-t,/	/vz,á-t-ij/	взя́тый
нача́ть	/na-čá-t,/	/ná-ča-t-ij/	нача́тый
коло́ть	/koló-t,/	/kólo-t-ij/	коло́тый
забу́ть	/za-b,í-t,/	/za-b,í-t-ij/	забу́тый
покры́ть	/po-krí-t,/	/po-krí-t-ij/	покры́тый
наде́ть	/na-d ₁ é-t,/	/na-d ₁ é-t-ij/	наде́тый

забыть	/za-bí-t,/	/za-bí-t-ij/	забытый
проклясть	/p ₁ ro-kl,á-s ₃ t,/	/p ₁ ró-kl,a-t-ij/	проклятый

b) od préteritálního kmene:

мереть, мёр	/t,ór-Ø-Ø/	/t,ór-t-ij/	мёртый
запереть, запер	/zá-p,or-Ø-Ø/ ³⁹⁴	/zá-p,or-t-ij/	запертый

Пřízvuk v part. prét. pas. od sloves IV. a IX. tř. a od typu колоть se řídí stejným principem jako při sufixu /-n:-/ (viz sub 6.674,111); pokud je v infinitivu na kmeni, zůstává na stejném místě, pokud je v infinitivu na konečné samohlásce kmene, přenáší se o jednu slabiku dopředu, např.

- a) přízvuk na kmeni: окрúкнуть – окрúкнутый, раздвúнуть – раздвúнутый;
- b) přízvuk na poslední samohlásce kmene: затянúть – затя́нутый, перевер-
нúть – перевёрнутый, заколúть – зако́лотый.

Děkuji za vaši
pozornost
